

الفبا و مسئلہ

تاج محمد بریگ

Abstract:

Alphabets and Orthography of a language play a vital role for the standardization and progress of a language. The Balochi language has been confronting this awaiting issue since its birth. Efforts have been carried out to standardize the Balochi Orthographic System, but a problem always brazened out that whether the orthography to be phonetic way or it is formulated to the needs of time as the other languages have been adopted.

This paper exemplifies the history of alphabets, Orthographic system, phonetic system of the Balochi language and its unsolved problems. Suggestions and opinions will be provided towards a standardized orthographic system.

1. الفباچی انت؟

الفبا لہزچہ یونانی الفبا او لیگیں دوئیں حرفاں (A)ALPHA و (B)BETA ء گرگ بوتگ۔ ماں ہر زبانی ء لہزاں گوں چیزے محدودیں علامتاں کہ من پہ آہاں ”آواز“ ء لہز کارمرز کر تگ کہ ماں فارسی ء ”آوا“ ولاتین ء FONEM گوشگ بنت۔ جوڑ بوتگ انت۔ دراصل الفبا ہا بنشتا تک ء رہند انت کہ ماں آئی ء ہر آوازے یک جتا ئیں علامتے ء (حرفے) واہند بہ بیت۔ بلے علمی صورت ء اے رہند ماں جہاں ء ہیج زبانی ء وتی سر جمیں شکل ء گندگ نبیت۔ اے مسئلہ پہ اے خاطر ء انت کہ ہر زبانی ء وتی خاصیں آوازانی رہند (سیستم) ہست انت۔ آوازے کہ ماں یک زبانی ء ہست بیت، بوت کنت کہ ہے آواز ماں دومی زبان ء تلفظ کنگ مہ بیت، عربی ء ص، ض، ط و ظ ء حرفانی آواز ماں بلوچی ء نبیت انت، ہے وڑا بلوچی ء ”ٹ، ڈ، ز“ مس فارسی ء موجود نہ انت چوش ہم بوت کنت کہ یک زبانی ء آواز گوں دومی زبان ء ہم دپ مہ بنت، چوش کہ بلوچی ء ”پ“ ماں عربی ء ”ب“ ویابلوچی ء ”ج“ ماں عربی ء ”ش“ وانگ بنت۔ ہنچو بلوچی ء ”ٹ، ڈ“ ماں فارسی ء ”ت، د“ وانگ بنت۔

ماں بین الاقوامی فونٹیکس الفبا کہ ماں آئی ء کوشش کنگ بوتگ درستیں زبانی آوازاں زورگ بہ بنت، گیشتریں علامتاں (حرفاں) گندگ بنت۔ گوں وہد ء زمان ء گوزگ ء ہم زبانی آوازانی تہا بدلی اتک کنت۔ چوش کہ ”ذ، خوا“ حرف ماں

عہدی فارسی و جتائیں آواز بوتگنت، کہ انوں چہ گفتاری زبان و پدیا گار بوتگ انت و یا ”غ، خ“ حرف ماں بلوچی و مکرانی گالوار و پے ”گ، ہ“ بدل بوتگ انت، ہنچو کہ ساری و گشگ بوت، جہان و در ستیں زبانی آوازانی تعداد محدود انت۔ ہے پیم و زبان تازبان و آوازانی تعداد فرق کن انت، آزابانے کہ آئی و آواز (فونیم) گیشتر انت، فونیم ہز گار (ہستکار) و زبانی کہ فونیم اش کمتر یا باز کم انت فونیم نیز گار گشگ بنت۔ * ۱

زبانپولانی گشگ و مطابق و 60 تا 50 و در میان و آواز (فونیم) ماں جہان و گیشتریں زباناں ہست انت۔ آگس زبانے گوں الفبائی رسم الخط و نیسیگ بہ بیت و ماں آزابان و آواز (فونیم) و حرفانی (علامتانی) تعداد برابر بہ بنت، گڑا آزابان المائی لحاظ و آسان ترین زبان بوت کنت، اے رد و قلماندی و ترکی زبان کہ گوں لائین و نیسیگ بنت نزدیکتریں (آسانتریں) زبان و انگریزی و فرانسوی دورترین (مشکلترین) زبان زانگ بنت۔

ایرانی زبانپول، پرویز ناتل خانلری و گپت و مطابق و آگس الفبائی خطے کا ملیں صورت و جتائیں آوازانی (فونیم) نمائندگی و بکنت گوں سی (30) حرف و (علامت و) ہر زبان و تو میں لبز نیسیگ بنت،

جہان و موجودیں الفبا، نیشٹانکی لحاظ و سنے و ژا نیسیگ بنت۔ 1- چہ چپ و پے راست و چو کہ: لاتین و الفبا، روسی الفبا، یونانی الفبا، ہندی، بنگالی و دگہ گوشگ بیت کہ تقریباً تو میں ہند و اروپائی زباناں (ابید چہ فارسی و اردو و) کہ ثابتیں الفبا یے دارنت چہ چپ و پے راست و نیسیگ بنت۔ 2- چہ راست و پے چپ و چو کہ: عربی الفبا۔ 3- چہ برز و پے جہل و چو کہ چینی و ژاپنی 2* الفبا، آٹکے چہ الفبا کہ چہ برز و پے جہل و نیسیگ بنت چہ مئے بحث و بنگ و ڈن انت، ہنچو ہندی، بنگالی، یونانی و روسی الفبا، ہم چہ مئے بحث و چا گرد و دارنت مروچی بلوچی و واکد ارانی اصلیتیں بنگ و الفبا، بز ان عربی و لاتین و سر و انت۔ البتہ لاتین و حرفانی بدل و سدل کنگ، زورگ و یانہ زورگ و بحث انگت باز بنگیجی انت، بلے عربی الفبا و بحث گرم انت، پے ہے خاطر و من اے نیشٹانک و اصلیتیں موضوع (بنگ و) عربی الفبا و سر و ایر کنگ بلے پے الفبا و جیڑہ و گہتر پیمگ و خاطر و ماں چیزے جتائیں بنگیانی سراچو کہ الفبا و دوم، تاریخ چہ الفبا و نقش پے زبان و استناد ارد کنگ و و ہنچو لاتین و الفبا و بابت و توضیح دیگ بوتگ۔

2- الفبا و تاریخچہ

ماں ایشیا و افریقا گوں اولیگیں تمدنانی و دی بیگ و نیسیگ و ہنر بنگیج بوت، ماں بنگش و اولیگیں نیشٹانک تصویر نگاری PICTOGRAPHY بوتگ انت تصویر نگاری، چوش کہ اشیا (چیزاں) و اعمال گوں رے (گروہ و) بیٹواریں عکس و سرورند کنگ و بیان کنگ بوتگ انت، رندتر و تصویر نگاری و پندار نگاری IDEOGRAPHY و صورت و دوم کرت پندار نگاری

نہشتانک ء ہمارہ بند انت کہ اودان علامت (SYMBOLS) عکسانی بدل ء ایر کنگ بوت انت۔ گوں گلامداریں دولتانی (ریاستانی) کامل بیگ ء قانون ء نیسیگ و ثبت کنگ ء ضرورت مال ء زر ء حساب ء بر جاہ دارگ، زرتنگ و بہا کر تگیں چیزانی اندازہ ء کیفیت ء زانگ پہ آجامہ یاں لازمی بوت پہ ہسے خاطر ء ماں عہدی مصر ء ”حیر و گلیف“ ء خط کہ چہ تصویر نگاری، پندار نگاری ء بیواریں علامتانی ہو ر ء توری ء جوان بوتگ ات جوز بوت، فنیقیانی جوڑ کر تگیں الفبا یونانی آرامی و مرو چیکگیں الفبا یانی بنزہ زانگ بیت۔ بین النہرین ء مردماں گوں مسیحی نہیں خطے ء جوان کنگ ء کہ ماں پندار نگاری ء مرحلہ ات، پہ انسان ء فرہنگ و تمدن ء ردوم ء مز نہیں خدمتے کرت، الفبا ئی ء ردوم ء پروسہ ماں تو امیں جامعہ یاں کدی یک حد ء ویک وڑا بنگیج نہ بوتگ، اے پروسہ کم کم ء گوں اجتماعی مناسباتانی ردوم ء دیم ء شنگ، دانکہ کامل و کاملتر بوتگ۔

مختلفیں (وڑوڑیں) دیمپانانی سبب ء ماں بلوچ جامہ ء اجتماعی مناسباتانی ردوم ء رشت (سرعت) چہ ہمسایگیں جامہ یاں کنٹر بوتگ تا اودا کہ زانگ بیت ماں بلوچ جامہ ء گلامداری ء سیستہم، چکر و تی سر جمیں تکالی دورا آسر بوتگ البتہ ماں بلوچستان ء چیزے دمگاں (ہنداں) گلامداری تاں مز نہیں حدے ء دیماشنگ۔

ماں گلامداری ء رونق ء درگت ء بلوچستان ء مردمانی مز نہیں بہرے ء پہ گدان نندی و مالدار ی زندگوازی بنگ۔ اے المہیں گپ ایت کہ ماں مالدار و گلدانندیں جامہ یاں، الفبا و کتاب ء ضرورت باز کم گندگ بیت، ماں اے وڑیں جامہ یاں، اجتماعی مناسبات ء پیشنگی ء وجہ ء الفبا ء ضرورت کم یا بچ محسوس نہ بیت۔

زمینداری مناسبات ہم ماں بلوچستان ء چہ وتی و ہد ء پشتتر ردوم کرت، سینر دہمی و پانزدہمی سدی ء میانجیں زمینداری سیستہم ء ردوم ء دوراں زانگ بیت، ماں اے درگت ء گوں فودالی ریاستانی (دولتانی) جوڑ بیگ ء نشانگ و الفبا ء ضرورت ماں بلوچستان ء گندگ بیت پیشکا اے دورہ ماں بلوچستان ء کتابت ء بنگیجی دور گندگ بیت (1) آگس چہ، ہجو کہ گندگ بوت، اے دور ماں بلوچستان ء الفبا ء پیدائش ء بنگیجی دور انت، بلے نیسیگ، بلوچی ء بدل ء ماں فارسی ء بنگیج کنگ بوت چیا کہ آدور ء فارسی، ماں بلوچستان ء مدہبی، دفتری و درباری زبان زانگ بوتگ ات پہ راستی چہ سال 1940 ء ورندا انت کہ بلوچی نیسیگ ء پڑ ء گندگ بیت۔

3- الفبا و زبان

الفبا و زبان دو جتا ئیں بنگپ انت ہر قوم و ملت ء وائش گیشتر گوں وتی زبان و فرہنگ ء انت، تاکہ الفبا ء الفبا چیزے کہ انسان و ت آئی ء جوان یا بدل و سدل کنت، چوش کہ اسقف ”مسروپ ماستوتی“ ء ماں سال 393 میلادی ء ار منی ء الفبا چہ ”رومیہ الصغری“ ء الفبا ء بنیاد ء جوان کت ہنچو ایران ء ماں ساسانیانی و ہد ء موبداں پہ ”اوستا“ ء نقل کنگ ء نوکیں الفبا یے کہ آئی ء نام ”دین

دیرہ“ ات چہ پھلوی ء الفبا ء جوان کت 1921 ء ترکیہ ء الفبا چہ عربی ء رومن ء (لاتین ء) بدل کنگ بوت، ویا چو کہ شوروی ریاست ء پرشگ ء رند بازیں چہ نوک آزات بیتگیں ماکاں وتی الفبا چہ روسی بہ لاتین یا عربی ء بدل کرت انت۔
 زبان جوڑ کنگ نہ بیت، بلکیں گوں انسان ء تاریخ ء دراجی ء ردوم کنت و سرجم بیت بلہ الفبا ء کردار بہ زبان ء گرامر ء (دستور) ردوبند کنگ و زبان یکرا ء کنگ ء سسک باز محم انت زبان الفبا ء وسیلہ ء گرامری ثابتیں کالبانی تہانندیت وچہ وڈو پیسی ء رکیت۔
 نیشٹانکی زبان

1- نیشٹانکی و گفتاری زبان گشگ بیت کہ زبان ء آواز (فونیم) گوں و ہدو حالات ء بدل بیگ ء بدل بیان بیت، اے پرسہ گوں زبان ء گوزگ ء زبان و الفبا ء درمیان ء فرق دور دنت، چوش کہ یک و ہدے دو جتائیں زبان جوڑ بیت، کہ نیشٹانکی زبان و گفتاری زبان گوشگ بنت، نیشٹانکی زبان بزاں زبان ء کوہنیں فرم ثابت مانیت و بید سیاسی فیصلہ ء عوض نہ بیت، مروچی، ماں ہما زبانان کہ نیشٹانک ء دراجیں تاریخے دارنت اے فرق پہ شری ء سر ء گندگ بیت اے رد ء عربی، انگریزی، سوئی و دگہ بازیں زبانے ء نام گرگ بنت۔

ماں گیشتریں مدرنیں زبانان، نیشٹانکی زبان، دستور و ہند ء (گرامر ء) قالب ایر کنگ بوتگ انت، توامیں نیشٹانکی زبان استنادردیں الفبا ء اہند انت البتہ، اے پکائیں گپے کہ ماں ہیج زبانے ء نیشٹانک، گفتار ء توامیں آوازاں (فونیم) مانپوشت نہ کنت اے بابت ء زانگ و سبج ء کار، ماں وانوک ء وتی ذمہ ء انت وانوک گوں عبارت ء (گال ہبر) وانگ ء توارانہ فرق و لہزہ معنایا سرپد بیت پیشکا بید انت کہ نیشٹانکی زبان و آئی ء الفبا تا اودا کہ ممکن انت سادہ و آسان گچین کنگ بہ بیت۔
 نیشٹانکی زبان ء استنادرد کنگ و الفبا ء ٹھینگ، تا مز نہیں حدے ء ہمگر ہیج انت۔ اے بابتہ ء سیاسی اڑ و ججالاں چہ ابید، زبان ء دستور و گراماتیک ء سر ء خاصیں توجہ کنگ لوٹیت ہنچو درملکی دور و نزدیکیں نیشٹانکی زبانانی اثر و نفوذ و مستعاریں لہزانی کردار بہ زبان ء نباید ڈالچا کنگ بہ بنت۔

مثلا اگس عربی الفبا بہ بلوچی ء نیشٹانکی زبان ء لازمی زانگ بہ بیت، باید انت کہ عربی زبان ء چہ علاوہ، فارسی، اردو، پشتو... تاثیر ماں بلوچی ء بہ ہیرت چاری، چارگ بہ بنت چیا کہ اے توامیں زبانان گوں عربی الفبا ء نیسیگ بنت خاص ماں اردو و فارسی ء عربی ء توامیں مستعاریں لہزاملاتی لحاظ ء یک وڑ ء زورگ بوتگ انت۔ بلوچی لہزانی (عربی مستعاریں لہزانی) مز نہیں بھرے ماں فارسی و اردو ء مشترک انت ایسی ء چہ علاوہ اے دوئیں زبانانی موجودیں گراماتیکی سیستم ہم چہ عربی ء زورگ بوتگ لہد اید انت کہ

عربی الفبا زورگ ۽ صورت ۽ اے الفبا، ہماوڑ ۽ زورگ بہ بیت کہ ماں فارسی و اردو زورگ بوتگ عربی الفبا بدل و سدل کنگ نہ ایوکا بلوچی ۽ رابطہ ۽ گوں عربی ۽ کورہک کنت، بلکیں بلوچی ۽ نبشتا کی رابطہ ۽ گوں اردو فارسی ۽ ہم سندیت۔
البتہ آگس لاتیں ۽ الفبا پہ بلوچی ۽ زورگ بیت گڑا آئی ۽ ردو بدل کنگ ۽ اڈو جنجال باز کمتر بوت کنت۔ چیا کہ لاتیں ۽ زبان ۽ بطور مستقیم (تجلی) ہیچ وڈیں تاثیرے ماں بلوچی ۽ بوتگ و نیست غیر مستقیمیں تاثیر چہ انگریزی ۽ ذریعہ ۽ گندگ بیت، بلہ اے تاثیر ہمینچو کم انت کہ گوں فارسی و اردو تاثیر ۽ ہیچ وڈ ۽ دیم پہ دیم کنگ نہ بیت۔ ماں اردو پائی زبانان، کہ ماں آھاں لاتیں ۽ اثر و رسوخ سک باز انت تا انوں ہم پہ نوکیں لبزانی (خصوصاً علمی و تکنیکی لبزانی) جوڑ کنگ ۽ چہ لاتیں ۽ ریشگاں (آگڈاں) استفادہ کنگ بیت۔

2- نبشتا کی زبان و لبز:

ماں ہر زبانے ۽ چنت قسم ۽ لبز گندگ بیت۔ 1- ارثی لبز۔ 2- درآمدیں (وام کر تگیں) لبز۔ 3- بنگیجی لبز (Inetial)۔ 4- گونڈ کر تگیں لبز۔ 5- مرکبیں (ہور کر تگیں) لبز۔ 6- گردینتگیں (منخرف کتگیں) لبز۔ 7- ترینتگیں (ترجمہ کتگیں)۔ 8- وتیگ کتگیں لبز۔

1- ارثی لبز چو کہ: پت، مات، برات و دگہ کہ ماں گیشتریں ہندو اروپائی زبانان تقریباً یک وڈ ۽ تلفظ کنگ (گوشگ) بنت۔ اے لبز ماں ہر زبانے ۽ وتی بن رہند ۽ بنیاد ۽ نیسگ بنت۔

2- وام کر تگیں لبز چو کہ: عشق، شعر، غنی، فقیر و دگہ کہ اے لبز ماں، آگس وام دا تگیں و وام زر تگیں زبان یک الفبا پہ ۽ واہند بنت، یک وڈ ۽ نیسگ بنت۔

3- بنگیجی لبز چو کہ BNM.BSO.UN: و دگہ کہ اے لبز گوں چنت لبز ۽ اولیگیں حرف ۽ جوان کنگ بنت۔ گیشتر ماں لاتیں ۽ نبشتا کی زبانان گندگ بنت۔

4- گونڈ کر تگیں لبز چو کہ CAR, BIO, MATTE: و دگہ کہ اے لبز گوں لبزانی اولیگیں بھر ۽ زورگ ۽ جوان ۽ بنت، گیشتر ماں لاتیں ۽ نبشتا کی زبانان گندگ بنت،

5- مرکبیں (ہور کر تگیں) لبز چو کہ پرداں، کلیت بند، واجہ کہ گوں دو یا چنت لبز ۽ ہور کنگ ۽ جوڑ بنت۔

6- گردینتگیں لبز چو کہ: پیری، (نادراہ، بے تھمبل و دگہ کہ گوں) پسوند یا پشوند ۽ ہور کنگ ۽ جوڑ بنت، کہ گوں

”می“ پسوند ۽ ”نا“ و ”بے“ پشوند ۽ جوان بوتگ انت

7- تریننگیں (ترجمہ کتگیں) لہز چو کہ ہیرت گند MICROSCOPE دیر گندگ TELE-SCOPE و دیر

گند TELE-SCOPE و دیر تواری TELEPHONE و دگہ۔

8- و تیگ کتگیں لہز: اے قسم ء لہز ہما درامدیں لہز انت کہ گوں و ہد و زمان ء گوزگ ء آہانی تلفظ بدل بوتگ و وام زر تگیں زبان ء بھرے زانگ بنت۔ چوش کہ ”لہز“ ء لہز کہ دراصل ”لفظ“ بوتگ و یا چو کہ: تب، سہب و سہل کہ بنگش ء طبع، صبح و صلح تلفظ کنگ بوتگ انت، اے قسم ء لہزانی وتی کنگ ء املائی مشکل و ہد ء زمان ء وت حل کرتگ۔

3- تواری داریں و بے تواریں حرفاں۔

تواریں حرف ہما حرف انت کہ آچہ حنجرہ (گٹ) ہء تارانی لرزگ ء اڈ بنت و ہر کنگ ء و ہد ء دپ پنج مانیت و گوات آزاتی ء سر ء در کسیت بے تواریں حرف ہما حرف انت کہ ماں آہای گشگ ء و ہد ء گوات ء راہ تک یا بند بیت و حنجرہ ء (گٹ) تار نہ لرزانت۔

تواریں حرف ایش انت :

ISTAN= استان MAR=، مار ASK= / آسک A= آ DAST, SAR= سر = ASP / آسپ A = / شیر SEB, SWER= ای I= ایران / IRAN= ہانی HANI=، O= اُستاد / OSTAD= مننت / MUSHK MUZWAK، O= I / اُمر OMAR=، JAO= جو، او تاق / OTAK، او U= شور SURRE= دور DUR لیتے ”ی“ ”و“ ”و“ ء تواریں حرفاں ء بیتواریں حرف حساب کننت۔

1- لاتین ء الفبا

لاتین ء الفبا ء بنزہ، یونان ء الفبا انت یونانی الفبا ہم در اصل چہ سامی الفبا ء (عربی الفبا) گرگ بوتگ، اگس تجکتر بگوشاں، لاتین ء الفبا در حقیقت سامی بز ان عربی الفبا ء دیما شتگیں ء دروم کرتگیں شکل انت۔

عربی الفبا صامت نگاری (بیتواریسیسی) ء الفبا زانگ بیت، بز ان نبشتانک ء اصلیں بوج گوں صامتیں (بیتواریں) حرفا انت، یونانی زبان کہ ہند و اروپائی زبان ایت، آئی ء تطبیق دیگ (دپ ماں دپ کنگ) گوں سامی الفبا ء باز مشکل انت، پیشکا یونانیوں وتی ضرورت ء مطابق ء سامی الفبا ء و بدل کنگ و گوں تواریں حرفانی گیش کنگ ء نوکیں الفبا یے جوڑا اش کنگ بنگش ء کونانی ہم و عربی الفبا ء وڑ ء چہ راست ء پے چپ ء نیسیگ بوتگ۔ لاتین کہ رومن ہم گشگ بیت یونانی الفبا ء رندتری رودوم کرتگیں شکل انت۔

2۔ لاتین و بلوچی

اگس لاتین پہ بلوچی ء زورگ بہ بوتین، گڑامئے گپ، الفباء سرء باز گونڈتر بوتگ ات، چیا کہ لاتین راست وانگ و راست نیسگ ء بغیر، لبزانی المائی و تلفظی اڑء ہم گارکت وزبان ء ماں گرامری جو انین قابلے ء نندینیت۔

لاتین ء رسم الخط بلوچی ء مروچگیس دو مستریں مشکل ء پہ آسانی حل کنت کہ گوں عربی رسم الخط ء زبان ء مستریں دیمپان (مانخ) انت۔ یکے سرینوکانی (اعراب) و دومی گل۔ اوشتیں (مبتدا بہ ساکن) حرفان وانگ انت، ایثی ء بغیر لاتین ء ماں ریاضیات، شیمی، فیزیک و دگہ علمانی سمبولیکیں علامتانی تہا ہنچو جا گاہ کتگ کہ ابید چہ اے الفباء چوشیں علمانی وانگ و ہیل کنگ باز مشکل انت۔ پیشکا اگس مئے رسم الخط عربی ہم بہ بیت، بلے پدا ہم گوں عربی ء ہورما مجوریں کہ لاتین ء الفباء ہیل بہ کنیں، پکاتر باید بگوشاں کہ لاتین مروچگیس علمی دورء ضرورت ء الفبا انت، لاتین ء الفباء دگہ شری یے ایش انت کہ آئی ء کلیں علامتانی (حرفانی) تعداد، عربی رسم الخط ء حرفانی نیم ء ہم کمتر انت، املاء لحاظ ء اے وت یک مزین امتیازایت۔

انچو کہ پیسر آتنگ بوت رومن (لاتین) چہ بندر ء پہ ہندو روپائی زبانانی ضرورت ء مطابق ء جوان کنگ بوتگ، ہندو اروپائی زبانانی ڈانچہ، آوازی جنگ ورگ و توار دار ء میتوار داریں حرفانی کردار ماں لبزانی تہا، چو کہ سامی زبانانی وڑانہ انت، پہ ہمے خاطر ء انت کہ تقریباً مروچگیس تو امیں ہندو اروپائی زبان کہ گوں عربی الفباء نیسگ بنت گوں مزین المائی و دستوری مشکلاں دیم پہ دیم انت، مروچی ماں فارسی، دری، تاجیکی..... زبانپولانی سرکلانی تہا عربی رسم الخط ء دیم دیگ ء لاتین ء زورگ ء بحث پہ ترندی جاری انت، گوں چہ لعل بخش رند۔ جوڑ کر تگیں الفباء گوں کمیں دگری ء گیشینگ بوتگ:

B = پ - P = ط، ت - T = ٹ - T = س، ص، ث - S = ج - J = چ - C = ح، ه - H = د - D = ذ - D = ز، ض،
ظ، ذ - Z = ر، ز - R = ژ - Z = ش - S = ق، غ - Q = ف - F = ک - K = خ - X = گ - G = ل - L = م - M = ن - N =
و V = ی - Y = آ - A = او - U = ای - I =

درج کشیں: E = Ey مئے مرکبیں مصوعت

درج کشیں: O = ow جو مرکبیں مصوت

همزہ و ساکنیں ع = E

همزہ و سرینوکیں ع = A یا E یا O و - O =

عربی

1- عربی الفبا

عربی الفبا کیلئے چہ آرامی الفبا یانی ردوم کر تگلیں قسماں انت کہ آوت بندر چہ فیئقیانی الفبا گرگ بوتگ۔ اے الفبالا تین ء خلاف چہ راست پہ چپ ء نیسگ بیت چہ بندر ء ماں اے الفبا تہنا بیٹواریں حرفانی (آوازی) ”سیمبل“ موجود بوتگ انت۔ البتہ چیزے چہ سیمبلاں در جکشیں توار داریں حرفانی شوندری ء ہم کننت۔ اے توار داریں علامتاں ماں قرون وسطیٰ ماں عربی ء رسم الخط ء گیش کنگ بوتگ انت۔

عربی الفبا، ہجائی رسم الخط ء گوں باز نیک انت۔ چیا کہ عملی طور ء اے الفبا تہنا بیٹواریں حرفانی نمائندگی ء کنگ گوشگ بیت کہ اے الفبا سیستم در اصل گوں سامی زبانانی ڈانچہ ء تعلق داریت ماں اے زباناں لبز ء معنی کشیں واحد، توار داریں حرف نہ ات، بلکیں بیٹواریں حرفان انت۔ بیٹواریں حرفانی در میان ء توار داریں حرفاں گیشتر لبزانی گرامری کردار ء پرو کننت بطور مثال لبزان ء ”سزگ، سرگ و سرگ“ گوں سے بیٹواریں حرف بز ان ”س“، ”ر“، و ”گ“ نیسگ بنت، وانوک گوں عبارت ء وانگ ء لبزانی تلفظ و معنی ء سرپد بیت، چونائی ء ہج لبزے ابید توار داریں حرفانی کمک ء وانگ نہ بیت بلے وانوک ماں عبارت ء تہا گوں لبزانی رابطہ ء اے تواراں بے نیسگ ء در گچ ایت و لب ء پہ جوانی دانیت، در اصل گشگ بیت کہ عربی ء ہر توار داریں حرفے چونائی ء یک بیٹواریں توار داریں حرفے نمائندگی ء کننت۔

2- عربی الفبا و ہمسایگیں زباناں

کردی، فارسی، دری، پشتو، اردو، تاجیکی ء چہ ہمازباناں انت کہ گوں عربی الفبا نیسگ بنت، اے الفبا ماں ہریکے چہ اے زباناں وتی خاصیں شرایط ء ماحول ء مطابق ء دیماشتگ ء ردوم کرتگ۔

فارسی: گوشگ بیت کہ ماں فارسی زبان ء الفبا استنادریگ ء بروسہ چہ نہمی سدی ء بگرتاں یازدہمی سدی ء بز ان 200 سال ء کساس ء دراج کش بوتگ، پیسے عربی الفبا ہماوڑ ء کہ ماں عربی زبان ء تہا جاری انت، ماں فارسی ء زورگ بوتگ۔ بلے کم ء گوں فارسی زبان ء ضرورتانی مطابق ء ماں اے الفبا ردوبدی آرگ بوتگ۔ چوش کہ گوں چیزے حرفانی ٹکلینگ ء چار نوکیں حرف بز ان ”پ“، ”چ“، ”ژ“، ”گ“ ماں الفبا گیش کنگ بوت انت۔

پشتو: ماں سال 1964 ء پشتو گوں دری ء ہور افغانستان ء قومی زبان جارنگ بوت، البتہ پشتو ء کتابت ء تاریخ چہ شانزدہمی سدی ء بگچ بیت، بز ان چار سدی ء کساس ء انت کہ پشتو نیسگ بیگ ء انت۔ پشتو ء فارسی ء اردو ء حرفاں ابید چیزے وتی خاصیں حرف

ہم جوڑ کنگ بلے الفبا و تکی کنگ ء رہند ماں پشتو ء ہم انچو کہ فارسی ء اردو ء انت۔ عربی ء وام کر تگیں لبزیک وڑ ء نیسیگ بنت ء عربی ء گرامری ء املائی رہند ماں آ زبان ء حاکم انت۔

کردی: کردی چو بلوچی ء گوں الفبا ء مشکل ء گلایش انت تا انوں کردی گوں سے جتائیں رسم الخط ء بزان عربی لاتیں ء سیریلیک (CYRILLIC) ء نیسیگ بوتگ۔ عراق ء کردی الفبا عربی، ترکیہ ء سوریہ ء کردی گوں لاتیں ء ء ماں پیسری شور دی ء گوں سیریلیک ء نیسیگ بوتگ، البتہ ترکیہ ء سوریہ ء کردی ء بیچ ادبی پوزیشن نبوتگ۔ ماں اے ملاک کردی ء نیسیگ چو بلوچی ء واہکداریں (علاقہ مندیں) مرد ماں دیما برتگ۔

اے دلگوش کرزیں گپ ایت کہ عربی الفبا کہ ماں کردی ء رواج دیگ بوتگ، وت یک خاصیں رہندے داریت۔ ماں اے الفبا ء تو امین سرینوک (اعراب) چو ایدگہ حرفانی وڑا نیسیگ بنت اے رد ء ماں الفبا ء ہشت توار داریں حرف گوں بیتواریں حرفاں ہم ردیف کنگ بوتگ انت۔ ماں کردی ء سرینوک اے وڑا نیسیگ بنت: ا۔ زیر (-) ء بدل ء ”ہ“ ء علامت (حرف) کار مرز بیت۔ چو کہ سر = سر نیسیگ بیت۔

2- زیر (-) ء بدل ء ”ی، ی“ زورگ بوتگ انت۔ چو کہ حساب =، کتاب = کیتاب ء دگہ۔

3- پیش (-) ء بدل ء ”و“ زورگ بوتگ، چو کہ کرد = کورد۔

4- انچو چیزے درا جکشیں توار داریں حرف ہم رد ء بدل کنگ بوتگ ء نوکیں استاند اردے دیگ بوتگ انت چو کہ درا جکشیں ”و“ ء بدل ء ”و“ ایر کنگ بوتگ، مثال: دور = دورر DOOR

5- ”و“ بزاں انگریزی (O) اے وڑ ء نیسیگ بیت ”و“ چو کہ زور = باز، خور = روچ۔

6- درا جکشیں ”ی“ اے وڑ ء نیسیگ بیت ”ی“ چو کہ دی = دہ، ری = راہ۔

7- شد (-) ء بدل ء حرف ء جرن دو بر ء نیسیگ بیت، چو کہ میلہ ت = ملت، عملہ ت = علت ء دگہ۔

8- عربی ء ”ث“، ذ، ص، ط، ظ“ چہ الفبا ء در کنگ بوتگ انت۔ 1950 ء میا نجین ء الفبا ء اے نوکیں رہند ماں کردی ء رواج دیگ بوت بزان تا انوں 40 سال ء کساس ء چہ گیشتر انت کہ اے رسم الخط نیسیگ بیگ ء انت۔ بلے انگلت ہم نامانی املائی مسئلہ ماں اے الفبا ء چہ جوانی گیشنگ نبوتگ۔ البتہ وام کر تگیں لبزانی مشکل گوں اے الفبا ء وت وت (خود بخود) گار بوتگ، چیا کہ ماں اے الفبا ء گوں سرینوکانی نیسیگ ء لبزانی عربی املائی شکل پر شیت ء نوکیں املائی شکل جوان بیت۔ چو کہ ملت پہ ”میلہ ت“ ء سبر (صبر) پہ ”سہ بر“ ء بدل بیت، گوں اے الفبا ء وام کر تگیں لبزانی عربی شکل ء دارگ ضرور گار بیت، صبر ء لبز نوکیں

المائی رہندہ اگن ”ص“ ء حرف ہم زورگ بیت (کہ نبوتگ) چوش بیت: صبر = صدر، اے حالت ء ”ص“ ء حرف زورگ کہ چونائی ء ماں کردی ء زورگ نہ انت، گیشیں چیزے گندگ بیت۔

پہ منی خیال ء عربی الفباء گوں چوشیں شکلے زورگ، زبان ء استاند ارکنگ ء مشکل ء نہ ایوک گشاد نکنت۔ بلکیں اے مشکل ء ہینگ ء راہ ء رینیت ء مہتل کنت۔ عربی الفباء وتی کنگ ء بنیادی مقصد، دود ء ریدگی ء لبز انکی رابطہ ء دارگ انت۔ وہدیکہ عربی الفباء ڈانچہ چہ بنیاد ء ٹکلینگ بیت گڑاوام کر تگیں ء حتی ہوریں لبزانی توامیں نبشتہ رہند عوض بیت۔ اے حالت ء عربی الفباء زورگ ء ضرورت پشت نکپیت۔ چہ عربی الفباء اے وڑیں بدل ء سدل کنگ ء لاتین ء زورگ سد در ہزار گہتر انت۔

3۔ عربی الفباء بلوچی

عربی الفباء وتی کنگ ء صورت ء الفباء ہے رہند کہ قدیم ء ماں بلوچستان ء رانج بوتگ ء انوں ہم ماں افغانستان ء جاری انت پہ بلوچ ء مناسب ترین الفبا بوت کنت ء منی ذاتی تجربہ ء مطابق ء کہ من چنت سال ء ماں سوئڈن ء مختلفیں وانگجاہاں بلوچی وانینگ، عربی الفباء اے شکل ء حیل کنگ ء ہیل دیگ چہ الفباء آدگہ در ستیں شکل ء رہنداں آسانتر انت۔

اگس عربی الفبا انچو کہ برز اگو شگ بوت۔ ہے وڑا زورگ بیت۔ گڑا بلوچی ء الفباء کلین حرف 36 بنت (2) چہ اے حرفاں ہفت حرف ”پ، چ، ژ، گ، ث، ذ، ز“ خاص بلوچی ء ہشت حرف انت آدگہ حرف ماں عربی ء بلوچی ء مشترک انت ”ف“ تیو کا مشرقی لہجہ ء وانگ بیت بلے بلوچی ء اے دگہ لہجہ یاں کم یا بچ وانگ نہ بیت۔ بلوچی ء چنت حرف چو کہ ”پ، چ، ژ، گ“ ماں عربی الفباء چہ بنگش ء موجود نہ بوتگ انت، ماں فارسی ء ہم مدتے پیش اے حرفانی بدل ء ب، ج، ز، ک“ کار مرز بوتگ (3)۔ رند تراگوں چوٹیں سرے کہ ”ک“ ء پرکنگ بوتگ ء سسے ٹک کہ ”ب، ح“ ء چیرا ء ”ز“ ء سراجنگ بوت انت اے حرف اصلاح کنگ بوت انت، کہ ماں بلوچی ء ہم کار مرز بنت، ”ٹ، ڈ، ژ“ ء حرف ہم ماں عربی ء نیست انت، اے حرف چہ اُردو ء کہ گوٹڈیں ”ط“ ماں ”س، د، ر“ ء سراجنگ بوت، زورگ بوتگ انت۔ ماں افغانستان ء ”ط“ بدل ء ت، د، ر“ ء حرفانی چیرا گردیں نشانے (۰) ایرکنگ بیت۔ چو کہ: ”پ، د، ر“ اے گردیں نشان کہ ”س، د، ر“ ء چیرا ایرکنگ بیت، چہ اُردو رسم الخط ء باز پیش ماں بلوچستان ء کار مرز بوتگ (4) ء انوں ہم ماں پشتو ء الفباء موجود انت۔

”می“ ء ”ے“ ء حرف دو آواز FONEM ء شوندری ء کنت ”می“ = 1 کہ کالیں توارداریں حرف ایت ء دومی ”ے“ = Y کہ نیتواریں حرفے گوشگ بنت، اگس اے دوئیں آواز علامت ء لحاظ گوں کمیں فرق ء دگری نیسگ بیت۔ انچو کہ لہتے ندکار کنگ ء انت، آسانتر وانگ بنت۔ بلے پدا ہم ”می“ ء در ستیں حالتانی مسئلہ حل نیت۔ چیا کہ نیسوک انگت ہم مجبور انت

اے دوئیں آوازاں، لبزء سر یا لبزء تو کا یکیں شکل ء بہ نہیں آیت یک دگہ رہ بندے ایش انت کہ ”ی“ ء یک آوازے گوں ہمزہ (ئی) ء دوئی بے ہمزہ ء نبیگ بیت۔ اے رہ بند تاحدے ”ی“ ء در ستیں حالتانی لبزء سر، توک ء آخر شوندری ء کت کنت۔ ماں افغانستان ء اے رہ بند عملی صورت ء راتج انت۔

چونائی ء انون ہم لہتے نبیسوک (ندکار) پہ حرف ء اضافہ ء حرف ء تنکیر ء گیشینگ ء واستا ”ے“ ء یا ہمزہ (ئے) ء ”ے“ ء ہمزہ (ے) ء کار مرز کنگ ء انت (5) چوکہ مردئے چک، چہبارئے بازار (اضافہ ء حالت) کتا بے (یک کتابے) بوان، گالے گش (تنکیر ء حالت) مئے گورا اے رہ بند ء عملی کار بندوک، گیشتر واجہ اکبر بار کزئی انت، آئی ء خیال ء اے دوئیں مورد (اضافہ ء تنکیر ء حالت) اگس گوں ”ے“ ء یک شکلے ء ہم نبیگ بنت بدنہ انت (6) ماں قدیمی نیں بلوچی ء ”ے، ی“ دوئیں آواز گوں یک حرفے ء-ی- نبیگ بوتگ (7) ء انون ہم ماں دری ء فارسی ء ہمار رہ بند بز ان ”ے، ی“ دوئیں آواز گوں یک حرفے ء-ی- نبیگ بنت۔

”خ، غ“ ء حرف ماں بلوچی ء مکرانی گالوار ء (لجہ) تلفظ کنگ بنت، اشانی بدل ء ”ھ، گ“ گوشگ بنت۔ بلے ماں بلوچی ء اے دگہ گالواراں چوکہ رخشانئی گالوار ء رودراتکی (شرقی) گالوار ء پہ جوانی تلفظ کنگ بنت۔

”ث، ج، ص، ض، ط، ظ، ع، ق“ خاصیں عربی ء آواز انت، ماں بلوچی ء ہیچ گالوارے ء وتی اصلیں آوازے گوشگ بنت۔ تا وھدیکہ عربی ء وام زر تکیں لبز ماں بلوچی ء ہست انت، اے حرفانی زورگ ماں بلوچی الفباء لازمی انت ”ث“ ء حرف ماں مشرقی لہجہ ء نبشتانکاں گندگ بیت۔ چیزے لبز چوکہ ماٹ، براٹ ء پٹ گوں اے حرف ء نبیگ بنت۔

انچوکہ ”ذ“ ء حرف ہم مشرقی گالوار ء گندگ بیت۔ ”ث، ذ“ ء حرف ماں قدیمی فارسی ء موجود بوتگ انت۔

”ء، ء، ء، ء“ سئے نیں علامت کہ انون ماں بلوچ رسم الخط ء نبیگ بیگ ء انت، در حقیقت نوکیں حرف گوشگ بنت، چیا کہ آہانی ہدروریں آوازاں رسم الخط ء دگہ حرفانی صورت ء موجود انت، چوکہ ”ء“ ء ”مٹ“ ا، ”ء“ مٹ ”ے“ (ی) و ”ء“ مٹ ء گندگ بیت، اے علامتاں ابیدچہ برزء نام گتگیں حرفانی آوازاں دگہ ہیچ نوکیں آوازے ء نشانہ ہی ء کت نہ کن انت ماں قدیمی بلوچی ء ہم اے علامت موجود نبوتگ انت۔ پنجاہ سال ء کساس ء گیش نبیت کہ اے علامتاں ماں بلوچی الفباء ہور کنگ بوتگ انت۔

علامت ”ء“ معرفہء علامت انت واگس گوں ”ا“ء نیسگ بیت وتی منظورء پھ جوانی پورو کنت۔ انچو ”ء“ کہ پھ ”کسرہء اضافہ“ء گوں ”ئ“ء وتی مقصدء پورہ کت کنت ء ”ء“ کہ حرف ء عطف ء شوندری ء کنت، گوں ”و“ء حرف ء پھ مقصد پورو کنت، چہ ایثی ء بغیر ”ء،ء،ء“ء بدل ء ”ا،ء،و“ء نیسگ املائی لحاظء، چنت حُسن (شری) داریت۔

۱۔ گوں اے سئیں علامتانی دور کنگ ء کہ آہانی درور ہم ماں الفباء موجود انت، زبان ء املاء سر راست ترونیسگ ء شتاب (رواج) گیشتر بیت۔

۲۔ چونائی ء ہر جاہ ء ”ء“ یک وڑء کار مرز کنگ نبیت، مثلاً من ء ”و“ ترا ”کہ ادا“ء، ”ا“ یکیں گرامری ہدف ء ر سین انت بلے دو شکل ء نیسگ بنت، شاگرد ء سر پد کنگ کہ چیا ”من ء“ اے وڑء انت و ”ترا“ آوڑء آسان نہ انت۔

۳۔ مخصوصیں چاپ ء حروف چینی ء انتظام نہ لوٹیت موجودیں فارسی ء اردو ء حروف چینی ء تحریر ء وسیلہاں استفادہ کنگ بیت، کسرہء اضافہ ء بدل ء ”ئ“ء زورگ، نوکیں چیزے ہم نہ انت، ماں افغانستان ء اے رہند کار مرز بوگ ء انت، مئے گور ء ہم چیزے ندکار ء چو کہ واجہ اکبر بار کزئی ء وتی نبشتانکانی تہا کار مرز کنگ مروچی آگس کہ ماں فارسی ء دری ء کسرہء اضافہ عملی صورت ء نیسگ نہ بیگ ء انت، بلے چوشیں مورد ہم گندگ بیت کہ کدی کدی کسرہء اضافہ ء جاہ ء ”ی“ء کار مرز کنگ بوٹگ، چو کہ ”خانہ ی من = خانہ ء من“ و ”نامہ ی حسن = نامہ حسن“ (8)۔

دگہ چیزے کہ باید گوٹگ بیت ایث انت کہ آگس لبزے گوں ”ا“ء ختم بیت، چو کہ ورنہ، دریا و۔۔۔۔۔ لازم انت معرفہ ”ا“ء چہ پیسر ”ی“ (یث) آرگ بیت۔ اے وڑء معرفہ ”ا“ گوں لبزے وتی گڈ سری ”ا“ء مثال: دریا۔ دریا ء ورنہ، ورنہ۔ لہتے نیسوک ”ی“ء بدل ء ”ھ“ء کار مرز کن انت۔ مثال: دریا۔ دریا ء ورنہ، ورنہ، منی خیال ء اولی مورد سر راستر انت۔ حسابانی رند ء ”ا“ (الف) ء آرگ کمیں مشکل گندگ بیت بلے اے مشکل گوں کولونے (:ء کہ عدد (حساب) ء پشت ء ایر کنگ بیت، حل بیت۔ مثال: 1:50، 70:1000 اے رہند لاتیں الفباء ہم گندگ بیت، حاصیں نام (اسم حاص) چونائی ء لبزے اے دگہ قسمانی وڑء املائی مشخصیں رہندے ء پابند نہ انت، بلے اے رد چیزے مشہوریں نام ماں تو امیں عربی الفباء مکتوبیں زبان ء یک وڑء نیسگ بنت۔ چو کہ: سقراط، افلاطون، ارسطو ء دگہ۔

4۔ موجودیں نیسگ ء رہند مروچی چار عمدہ یں رہندے گپ پھ بلوچی ء الفباء استاندارد کنگ ء بیگ ء انت، کہ من اشنان ء چار جتائیں رہندے نام داتگ (9): ۱۔ مذہابی رہند۔ 2۔ افراطیانی رہند۔ 3۔ میانہ روانی رہند۔ 4۔ بلوچی اکادمی ء رہند۔

1- مذہبیانی رہند: اے رہندء مریداں برخلاف افراطیاں، عربی حروف ء لبزانی بے بند و باریں طرفدار انت۔ اے ٹولی ء گیشتریں بہر ملاء مولوی انت۔ اثنانی عربی حرفانی کار مرکزنگ ء لوٹ انچو دیماشنگ کہ حتی بلوچی ء حاصیں لبزناں ہم گوں عربی حرفاں نیسیگ لوٹ انت۔ چو کہ :

ہامین۔ حامین

ہانی۔ حانی

آلی۔ عالی

اے رہند زبان شناسی ء مطابق ء چہ راہ ء باز درانت، چیا کہ حلقی ”و“ نوک زبانی حروف چو کہ: ح، ع ء دگہ ماں بلوچی نیست انت۔

2- افراطیانی رہند: اے رہندء بنگیج کنوک سید ظہور شاہ ہاشمی انت۔ آئی ء خیال ء بلوچی زبان ء توامیں لبز، وام زر تگیں ء غیر وام زر تگیں گوں بلوچی ء حاصیں آوازاں نیسیگ بنت۔ (البت سید ء نام چہ رہند ء درکنگ انت) سید ء رہند ء مطابق ء عربی ء حاصیں حروف، چو کہ ”ث، ح، ص، ض چہ بلوچی القباء درکنگ بنت، چیا کہ اے حرف ماں بلوچی ء چہ جوانی ء تلفظ کنگ بنت۔ عربی ء وام زر تگیں لبز گوں سید ء رہند ء چوش نیسیگ بنت :

عشق۔ اشک

عہد۔ اھد

عقل۔ اکل

علم۔ الم

3- میانہ روانی رہند: اے رہندء طرفدارانی خیال ء عربی ء فارسی ء وام زر تگیں لبزانی املائی شکل ء پروشنگ ردانت، چیا کہ اے کارپہ زبان ء املائی ء دستوری (گرامری) مشکل جوان کنت ء زبان، ”عشق“ ء لبز ء ”اشک“ ء صورت ء نیسیگ ء انقلاب ”ء“ انقلاب ء صورت ء نیسیگ، اے لبزناں چہ ہستیں صرف و نحو ء رہند ء دور کنت۔

تاں انون میانہ روانی رہند مناسبتیں ء علمی تریں رہند زانگ بیت۔ اے رہند گوں چیزے شرکنگ ء کہ پیسر انام گرگ بوت، زبان ء توامیں ضرورتاں پور وکت کنت۔

4- بلوچی اکادمیء ر ہند: اے ر ہند چونائیء میانہ روانی ر ہندء باز نیک انت۔ وام زر تگیں لبزانی زورگء املاء تو امیں اصولاں رعایت کنت۔ بلوچیء مختلفیں گالوارانی حاصیں آوازانی زورگء کوشش کنگ بوتگ، اے بنیادء تقریباً 60 حرفانی الفبا یے جوڑ کنگ بوتگ۔

وہدیکہ مابلوچی الفبا نامء گریں مئے مقصد ہما الفبا انت کہ زبانء گیشتریں گالواراں مان بہ پوشیت۔ بلے اے گپ ہم مارا زانگی انت کہ آوازانی لحاظء گالوارانی مانپوشنگء حدء مرزے ہست نہ اے وڑء کہ سیدء بلوچی ماں مکرانی گالوارء محدود کنگء نہ آپیا کہ بلوچی اکادمیء بلوچی الفبا حروف پہ شستء ہفتادء برتگء سر کرتگ انت۔ پہ قول معروف نہ بہ این شوری شورونہ بہ آن بے نمکی: انچو کہ ماں دنیاء مختلفیں گالواراں ہم اے قاعدہ گندگ بیت۔ انچو آگس دیمترابہ رویں۔ ماں ہر گالوارےء مختلفیں ٹکء کٹمء تہا اے فرقء دگری گندگ بیت۔ بیچ الفبائی سیستے اے تو امیں فرقء دگریاں مانپوشت نہ کنت۔ آگس مابلوٹیں کہ بلوچیء تو امیں مختلفیں آوازاں ماں رسم الخطء تہا یاریں گر امارا انچیں الفبا یے ضرورت انت کہ چہ ”بلوچی اکادمیء الفبا آئیء حرفانی اندازہ انگت ہم گیشتر بیت بزاں دنیاء دراجتریں الفبا پہ بلوچیء اڈ کنگ بیت، مروچی دنیاء دراجتریں الفبا کامبوچیا الفبا انت کہ گوں ۲۷ حرفاں نیسگ بیت۔ ”بلوچی اکادمیء ر ہندء نزوری” بلوچی اکادمیء الفبا ہمیش انت کہ گوٹیں کتابچے یےء صورتء ”بلوچی قاعدہ” نامء چاپ بوتگ۔ بلوچی قاعدہء اولیگیں چاپ کہ 1990ء بوتگ، باز مشکلء پیچیدہ گندگ بیت ماں اے الفبا انچیں حرف ہم گندگ بنت کہ گوں وتی آوازاں بیچ ہم دپ نہ انت، چو کہ: ف، ب، پ، ویاس، ٹ، ٹ، و دگ و ہدیکہ ماں الفبا ”ف، پ”ء حرف موجود انت گڑا سیسی حرف ”پ” کجام آوازء نمایندگیء کنت؟ الفبائی ترتیبء توکء اے حرفء نام چے بوت کنت؟ ہمے دابء ”س، ٹ، ٹ، ویا” ”ز، ذ، ژ”ء حرف مانگیشتگ انت۔ ٹگانی (نقطہ یانی) بازی چہ پسر ایکے چہ عربی الفبا مشکلات انت۔ بلوچی قاعدہء گیشیں نقطہ گداریء اے مشکل چنت برابر کنگ بلکیں ”بلوچی قاعدہ”ء نیسو کاں ہمے خیال کنگ کہ ”آپ” و ”آف”ء وانوک اے لبزء یک وڈے بزان ”آف”ء صورتء نہیں انت۔ بلہ آھاں اے گپ پکا کنگ کہ اے سہمی حرف ”ف” کجام آوازء نمایندگیء کنت۔ آگس چوشیں آوازے ماں بلوچیء وجودنداریت، گڑاچیا جتا میں علامتے پہ آئیء جو ان کنگ بیت؟ زہگ، سچر چوشیں حرفاں ہیل کت نہ کنت۔

چیا کہ بیچ معلے آوازء لحاظء اے حرفء پہ شاگردء شوندا ت نہ کنت الفبائی رسم الخطء حرفانی آوازانی بنیادء ایر انت۔ بے آوازیں حرف نہ تہنا الفبائی سیستمء چہ درانت، بلکیں ”پیش چہ الفبائی” گوٹگ بیت۔ چو کہ عہدی تصویر نگاری و صورت نگاری انت۔

گیٹھوار:

- *1- اے نالگذاری من چہ لائین ترجمہ ء جوڑ کر تگ۔
 *2- جاپانی رسم الخط دوئیں وڈا بزاں چہ برزا پہ جہلا وچہ چپ ء پہ راست ء نمینگ بیت۔

سرشون:

- 1- تاج محمد بریسی، بلوچی و مسئلہ کتابت، تاکدیم 17
 2- ہمیش، تاکدیم 72
 3- ہمیش، تاکدیم 28
 4- ہمیش، تاکدیم 29
 5- اکبر بار کزئی، روج ء کئے کشت کنت، تاکدیم 62
 6. Karena, jahani, Standardization and Orthography in the Balochi Language, p.133
 7- خانلری، پرویز ناتل، زبان شناسی ء زبان فارسی، تاکدیم 28
 8- تاج محمد بریسی، بلوچی ء مسئلہ کتابت تاکدیم 53
 9- ہمیش